

■ TRIBUNA POLITICA

Tge ans vala l'urbanisaziun decentrala da noss chantun?

DAD EVELINE WIDMER-SCHLUMPF

A chaschun da la debatta en il cussegl grond davart la nova constituziun chantunala eran ins d'accord che l'urbanisaziun decentrala ed ils basegns che sa datan da tala hajan da vegnir resguardads en il rom da las incumbensas statalas. Il chantun e las vischnancas han da procurar tranter auter per in provediment adequat areguard aua, energia e telecommunicaziun e da promover il traffic public. E natiralmain ston il chantun e las vischnancas era surpigliar ina rolla activa – uschia ina disposiziun en la nova constituziun chantunala tar la promozion economica.

Quest confess a structuradas decentralas, a valladas vitalas dal chantun il pli grond da la Svizra (radund 7000 km², 1/6 da la Svizra) è er la decisiun da sa prastar ina structura chara, pia ina soluziun che n'è betg optimala gia be en vista da l'economia da

manaschi. Quai sa mussa en divers secturs da las expensas, uschia cunzunt er en quel dal traffic (traffic sin via e regional) nua ch'ils uschenumnads custs da la vastezza mussan lur effect cumplain. La media svizra da las expensas nettas dal sectur da traffic per chau da la populaziun è 722 francs, quella grischuna 1427 francs. Questa surchergia corre-

spunda ad ina summa da 132 milliuns francs.

En ils ultims diesch onns – suenter che la taglia è vegnida sbassada il 1990 – èn vegnidas realisadas en noss chantun diversas investiziuns e divers projects impurtants per l'economia publica e prendidas per mauns obligaziuns pendentas. Quai betg il davos er per egualisar in zic las differenzas tar l'intensidad da crear valurs ch'existan tranter las valladas grischunas. Uschia è p. ex. vegnida rinforzada la gulfivaziun da finanzas, il svilup economic è vegnì promovì cun diversas masiras, concepts da spitex èn vegnids sviluppads er en las regiuns, il traffic public è vegnì promovì en tut il chantun – la lescha correspondentia è vegnida acceptada dal pievel il mars 1993 – l'onn 1992 è vegnida stgaffida cun la lescha da scolina la basa per che mintg'uffant da noss chantun possa frequentar la scolina almain in onn avant che entrar en

scola, meglieraziuns èn vegnidas sustegnidas pli fitg euv. Quai èn tut obligaziuns che duain gidar ch'ils umans en tut il chantun Grischun – betg mo en l'agglomeraziun Cuira ed en paucas regiuns ch'èn economicamain fermas – hajan tschertas perspectivas.

Il chantun ha però er da vegnir la frida cun numerus custs exogens, q.v.d. cun custs che na pon betg vegnir influenzads directamain da nus, quai spezialmain en il sectur da sanadad e social. Ed a la fin avain nus da prender per mauns in problem ch'è sa mussà gia avant decennis, dal qual la soluziun n'è però betg vegnida resguardada sco necessaria fin avant paucs onns: La finanziaziun da la cassa da pensiun chantunala che mussa oz in deficit da la reserva matematica necessaria da bler sur 400 milliuns francs (l'onn 1985 eran quai anc radund 185 milliuns francs). Tar nossa cassa da pensiun chantunala èn tranter auter assicurads numerusas collavu-

raturas e collavurats da la gronda part da las vischnancas e las collavuraturas ed ils collavurats dal chantun.

Considerond la situaziun finanziaria difficila, en la quala il Grischun sa chatta per il moment, ston vegnir revedids – sper l'examinaziun necessaria da las incumbensas ed activitads da l'administraziun chantunala sco tala – tut ils champs d'incumbensas dal chantun areguard lur necessitad, lur rentabilitad e lur utilitad. Punct da partenza da la discussiun sto esser la dumonda: Tge incumbensas ha quest stadi grischun? Sch'il resultat da questa discussiun politica è quella, e da quai part jau, che nus vulain tegnair vi da nossa urbanisaziun ferm decentrala, alura avain nus er d'esser pronti da mantegnair in tschert standard minimal, in tschert stan minimal da l'infrastructura er en nossas valladas, ed alura stuvain nus er esser pronti da procurar per sia finanziaziun.